

Werkconferentie
De culturele identiteit van Oss

11 september 2013

Verslag

Aanleiding

De gemeente Oss heeft het voornemen in het kader van de gemeentelijke bezuinigingen ook 800.000 euro aan de sector kunst en cultuur op te leggen. Deze bezuiniging is de aanleiding voor het opnieuw bezien van de functie van kunst en cultuur in Oss en hoe die door de professionele instellingen in de toekomst zo goed mogelijk kan worden gerealiseerd. De gemeente Oss benaderde Alex de Vries van het Haagse adviesbureau voor kunst en cultuur Stern / Den Hartog & De Vries om dit proces als externe deskundige te begeleiden. In overleg tussen De Vries en de gemeente is afgesproken te werken aan het formuleren van een streefbeeld voor kunst en cultuur in Oss dat in december 2013 gereed zou moeten zijn. Hiervoor is een projectgroep samengesteld waarin de professionele kunstinstellingen zitting hebben in de personen van Mari Nelissen (Muzelinck, bibliotheek, de Groene Engel), Hilda Vliegenthart (theater de Lievekamp) en de directeur van de dienst gemeentebedrijven Simon Franssen (Museum Jan Cunen en Stadsarchief, als waarnemer voor directeur Nicolette Bartelink die ziek is) en namens de gemeente Oss interne projectleider Chantal Snijders en projectondersteuner Marscha van de Poppel. Alex de Vries maakt ook deel uit van de projectgroep.

Als uitgangspunt voor het streefbeeld voor de kunst en cultuur in Oss is de werkconferentie georganiseerd om met zoveel mogelijk betrokkenen (amateurkunst, verenigingsleven, bedrijfsleven, onderwijs, jongeren, deskundigen) de culturele identiteit van de gemeente nader te bepalen. Daarvoor was in onderling overleg het volgende programma samengesteld:

Opzet Werkconferentie 'De Culturele Identiteit van Oss'
Woensdag 11 september 2013, 19:00-22:00 uur

Moderator: Alex de Vries

Spreekers: Gerard Rooijackers, Hein te Riele

Deelnemers: culturele organisaties van Oss, amateurkunst Oss, onderwijsorganisaties Oss, belanghebbenden en deskundigen.

Aantal deelnemers: plusminus 50.

Doelstelling: De culturele identiteit van Oss definiëren als basis voor het streefbeeld van de culturele sector naar aanleiding van de bezuinigingen van de gemeente Oss.

Programma

19.00uur Welkom (Jan van Loon)

19.05uur Inleiding (Chantal Snijders en Alex de Vries)

19.20uur Gerard Rooijackers

19.40uur Hein ter Riele

Pauze (10 min)

20.15uur Werksessies

21.15uur Slotbespreking (Alex de Vries)

22.00uur Afsluiting

Welkom door Jan van Loon (5 minuten)

Toelichting op het totaal proces door Chantal Snijders

Inleiding: Alex de Vries, ongeveer 10 minuten

Uiteenzetting over de concrete vraagstelling en een schets van de achtergronden, introductie van de sprekers, uitleg over de opzet van de avond.

De culturele sector van Oss staat voor een lastige opgave. De professionele culturele instellingen krijgen een bezuiniging van 800.000 euro opgelegd, vooralsnog als volgt onderverdeeld:

500.000 euro voor het Museum Jan Cunen, 250.000 euro voor Muzelinck en 50.000 euro voor de overige culturele instellingen. Het is duidelijk dat deze bezuiniging alleen het hoofd kan worden geboden als er binnen Oss integraal wordt nagedacht over de culturele functie en de rol van iedere instelling daarin. Om dat goed te kunnen doen is de vraag wat de culturele identiteit van Oss eigenlijk is en hoe de culturele sector die kan versterken in beleid, programma's en activiteiten.

Het begrip culturele identiteit is niet eenduidig en heeft voor verschillende belanghebbenden een andere betekenis. Waarin komen die verschillende betekenissen overeen en wat is het gezamenlijke belang? Jongeren verstaan er iets anders onder dan ouderen, het bedrijfsleven iets anders dan het onderwijs, inwoners van Ravenstein iets anders dan inwoners van Herpen enzovoort. De culturele identiteit heeft binnen de gemeente, binnen de regio, binnen de provincie en binnen Nederland steeds een andere waarde. Wat is daarvan de essentie? De uitkomst van de avond is een kernachtige formulering van de culturele identiteit van Oss in een beperkt aantal steekwoorden of begrippen. De vraag is dus wat we in Oss gezamenlijk verstaan onder de culturele identiteit van de gemeente.

Om voor die vraagstelling wat houvast te hebben, zijn twee sprekers uitgenodigd om vanuit hun expertise naar kunst en cultuur in Oss te kijken: een historicus en een cultureel ondernemer.

Eerste spreker: Gerard Rooijackers, ongeveer 20 minuten

Gerard Rooijackers (1962) is oud-hoogleraar Nederlandse Etnologie aan de Universiteit van Amsterdam. Hij studeerde geschiedenis aan de Katholieke Universiteit Nijmegen en volkskunde aan de Westfälische Wilhelmsuniversität te Münster (Duitsland). Hij promoveerde in 1994 op een onderzoek naar historische volkscultuur in Noord-Brabant. Rooijackers

publiceerde ook over religieuze volkscultuur, visuele cultuur, feest en ritueel, volksrechtspleging, materiële cultuur en museologie.

Rooijackers zet uiteen welke elementen van belang zijn bij het definiëren van een plaatselijke culturele identiteit en voor die van Oss in het bijzonder.

Tweede spreker: Hein te Riele, ongeveer 20 minuten

Hein te Riele is directeur van de VVV in Deventer en directeur van het festival Deventer op Stelten, de Deventer Boekenmarkt en het Dickensfestijn. Te Riele gaat in op de manier waarop in Deventer de plaatselijke culturele identiteit de leidraad is voor de uitwerking van het kunstbeleid, ook in tijden van bezuinigingen.

Korte pauze, tien minuten.

Werksessies in de vorm van 'Open Space', ongeveer 60 minuten.

Rond een vaste tafelheer of -dame kunnen de deelnemers bijdragen aan een gesprek over concrete vraagstellingen over culturele identiteit.

De vraag is: hoe kan de culturele identiteit van de gemeente Oss worden benoemd in trefwoorden, termen of metaforen vanuit de volgende invalshoeken:

- De professionele kunst- en cultuur instellingen
- De amateurverenigingen
- Het onderwijs
- Het bedrijfsleven
- Evenementen
- De regio
- De stad/ kernen

Drie kwartier kunnen de deelnemers langs de verschillende tafels gaan om aan de verschillende onderwerpen een bijdrage

te leveren. De tafelheer of -dame noteert de bijdragen op een groot vel papier.

Daarna worden groepjes gevormd, op basis van een vooraf bepaalde indeling, die ieder bij een specifieke tafel de essentie van de gegeven input vaststellen. Iedereen krijgt drie stickers om de belangrijkste punten te markeren. Hierna bespreekt de tafel de essentie. Een afgevaardigde van de tafels formuleert de conclusie in bondige steekwoorden.

Pauze van 15 minuten.

Slotpresentatie, ongeveer 45 minuten.

De 'tafels' presenteren hun conclusies in ieder een minuut. Alex de Vries legt de uitkomst voor aan de gastsprekers die kort commentaar en advies geven. Er is gelegenheid voor opmerkingen en vragen van de deelnemers aan de werkconferentie. Het vervolgtraject wordt uiteengezet en de avond wordt informeel afgesloten.

Deelnemers

Aan de werkconferentie werd door meer dan 50 personen deelgenomen. Voor een overzicht van de genodigden en de deelnemers zie bijlage. Op de avond zelf bleken meer deelnemers te zijn dan die zich tevoren hadden aangemeld.

Inleiding wethouder Jan van Loon

Jan van Loon heette iedereen welkom en zette kort uiteen waarom de gemeente de werkconferentie had georganiseerd. Hij sprak de hoop uit dat door meer samenwerking en onderlinge saamhorigheid de noodzakelijke bezuinigingen zouden kunnen worden gerealiseerd.

Toelichting op het proces

Interne projectleider Chantal Snijders zette uiteen hoe het proces van de planvorming tot januari 2014 verloopt en beschreef het plan van aanpak voor de herziening van de kunst- en cultuurvisie op basis van de bezuinigingsopdracht van de Voorjaarsnota 2013.

Toelichting op de opzet van de werkconferentie

Moderator van de avond Alex de Vries beschreef kort de opzet van de avond en introduceerde de twee sprekers: Gerard Rooijackers en Hein te Riele.

Presentatie Gerard Rooijackers

Gerard Rooijackers hield een levendig verhaal over de definitie van culturele identiteit en hoe die voor een gemeente als Oss kan worden geformuleerd. In gesprek met de toehoorders benoemde hij primaire en secundaire eigenschappen van culturele identiteit, waarbij de eerste categorie vaststaande gegevens zijn (de ligging van de gemeente, de

inwoners, de historische ontwikkeling en dergelijke) en de tweede categorie meer aan verandering en interpretatie onderhevig is. Hij stelde vast dat de culturele identiteit in belangrijkste mate in het hart van de betrokkenen leeft, in de tweede plaats rationeel, in het hoofd, wordt benoemd en in de derde plaats van buitenaf wordt opgelegd. Rooijackers gaf het voorbeeld dat Oss van oudsher bekend staat als de stad van messentrekkers, een negatieve associatie die bij de inwoners van Oss zelf niet op veel bijval kon rekenen. Door de film 'De bende van Oss' is die negatieve bijklank echter in een bepaalde mate van trots op dat aspect van Oss omgeslagen. Rooijackers ziet naar analogie met de culturele identiteit van Maastricht vier culturele kernwaarden van Oss:

1. de archeologie (het archeologische vorstengraf),
2. het Maasland (de historische status als hoofdstad van het Kwartier van Maasland),
3. de Industrie (het bloeiende industriële verleden) en
4. het politiek bewustzijn.

Ook wordt de functie die de gemeente vervult tussen de grotere steden 's-Hertogenbosch en Nijmegen benoemd. Door recente gemeentelijke herindelingen is ook de inbreng van toegevoegde kernen aan de gemeente Oss een verrijking van de culturele identiteit.

Bij de formulering van de culturele identiteit van Oss komt het er volgens Rooijackers op aan om positieve beelden te kiezen, boegbeelden en idolen (Hans Joppen, Toon de Soep, Titus Brandsma, Louis de Bourbon) te benoemen evenals herkenbare metaforen te kiezen, zodat het zelfbeeld van Oss ook door niet Ossenaars wordt herkend en onderschreven.

Negatieve associaties hoeven daarbij niet per se te worden vermeden, omdat ze vanuit een andere invalshoek ook kunnen bijdragen aan de positieve waarden die aan Oss worden toegekend. De Osse geschiedenis is rijk en onderscheidend. Deze rijke geschiedenis van Oss is een goudmijn voor de formulering van de culturele identiteit.

Vergelijking Deventer - Oss

Hein te Riele, directeur van de VVV in Deventer en de man achter grootschalige evenementen als het internationaal buitentheaterfestival Deventer op Stelten, de Deventer Boekenmarkt en het Dickensfestijn, vergeleek de culturele identiteit van Oss met die van Deventer. Beide steden ontlopen elkaar als middelgrote gemeentes niet veel in omvang en sociaal economisch opzicht. Beide gemeentes hebben een stedelijke kern met een groot ommeland. Bij de culturele focus onderscheidt Deventer drie geografische niveaus met elk een eigen herkenbare culturele identiteit: de historische stad Deventer, de regio Salland en de Hanzesteden.

Deventer geeft wel opvallend meer uit aan subsidie op het gebied van kunst en cultuur (14 miljoen op jaarbasis, dat is € 142,- per inwoner). En waar de VVV Deventer 11,5 FTE personeel heeft, is dat in Oss slechts 1 FTE.

Ook Deventer heeft te maken met bezuinigingen op cultuur, maar die zijn vergelijken met die van Oss relatief beperkt: een eerste voornemen om € 750.000,- te bezuinigen is na uitvoerig politiek debat teruggebracht tot € 350.000,- om te komen tot herschikking en nieuw beleid. Tijdens een eerdere bezuinigingsronde heeft de culturele sector in Deventer zelfstandig een uitvoeringsplan naar aanleiding van een visie die tijdens een structureel directeurenoverleg is geformuleerd, voorgelegd aan de gemeente dat een-op-een door de gemeenteraad werd overgenomen. Sindsdien is de culturele sector in Deventer betrokken bij al het beleid dat direct en indirect betrekking heeft op cultuur in brede zin. Volgens Te Riele is de vraag 'waarom wil je eigenlijk cultuur?' zeer verfrissend bij het opnieuw bepalen van je culturele identiteit. Leidraad hierbij is volgens hem het resultaat van de landelijke discussie uit 2010 waaromcultuur.nl. Hij stelt vast dat de tijd voorbij is dat het culturele programma van een gemeente kan bestaan uit de optelsom van de afzonderlijke zelfstandige programma's van instellingen en organisaties. Het

is tijd om te komen tot één gezamenlijk cultuur en vrijetijds programma. In Deventer is daarbij gekozen voor enkele grootschalige evenementen en instellingen die als projectorganisaties te werk gaan, ook musea en erfgoedinstellingen. De economische meerwaarde van cultuur is daarbij een belangrijk uitgangspunt.

In de aanloop naar zijn presentatie op de werkconferentie bereidde Te Riele zich voor door op internet meer te weten te komen over kunst en cultuur in Oss. Hij stelde vast dat hij als buitenstaander dan bij vijf website terecht kan, waar volgens hem de gemeente er beter met één kan volstaan. De website van de bibliotheek sprak hem daarbij het meeste aan. Hij sloot af met de woorden: "Ga uit van uw eigen kracht, ga vooral uit van uw dromen en wensen, leer van andere steden, maar kopieer ze niet. En toon meer lef."

Open Space

Na een korte pauze namen alle aanwezigen deel aan de zogenaamde 'Open Space' werkwijze om tot een vaststelling van de culturele identiteit van Oss te komen vanuit zeven verschillende invalshoeken. Iedereen kon zich bij de zeven discussietafels melden om aan de discussie een bijdrage te leveren. Tafelheren en -dames noteerden op grote vellen papier de belangrijkste bevindingen van die discussie in trefwoorden, termen of metaforen. Er ontstond aan de verschillende tafels een levendige uitwisseling van gedachten en volgeschreven vellen papier. Na drie kwartier stelden gevarieerd samengestelde gespreksgroepjes per tafel de belangrijkste conclusies vast. Woordvoerders van de gespreksgroepen presenteerden die in een plenaire bespreking.

Tafel 1. Professionele kunst- en cultuurinstellingen

1 PROFESSIONELE KUNST- EN CULTUURINSTELLINGEN

Hoe kan de culturele identiteit van de gemeente Oss worden benoemd in steekwoorden, termen of metaforen?
Vanuit de professionele kunst- en cultuurinstellingen

- breedteplank voor beginnende kunstenaars
- de identiteit is in wording ("iets kiemend")
- laagdrempelige toegang
- bescheidenheid v/d Ossehaar Zo je terug in de instellingen ("gewone gebouwen", geen stadsfronten, minder grandeur)
- toedertits op de culturele verworvenheden (het is wel van oss)
- Sterke individuele instellingen, weinig verbinding (netwerkzwak)
- van de Stad Oss is weinig verbonden met de dorpen
- een zekere passieve houding v/d Ossehaar (tev. kunst/cultuur)
- archeologie is er wel, maar hier als ~~is~~ drager identiteit
- geen goed promotie kanaal
- landelijke uitstraling, kunst/cultuuropproep •••••

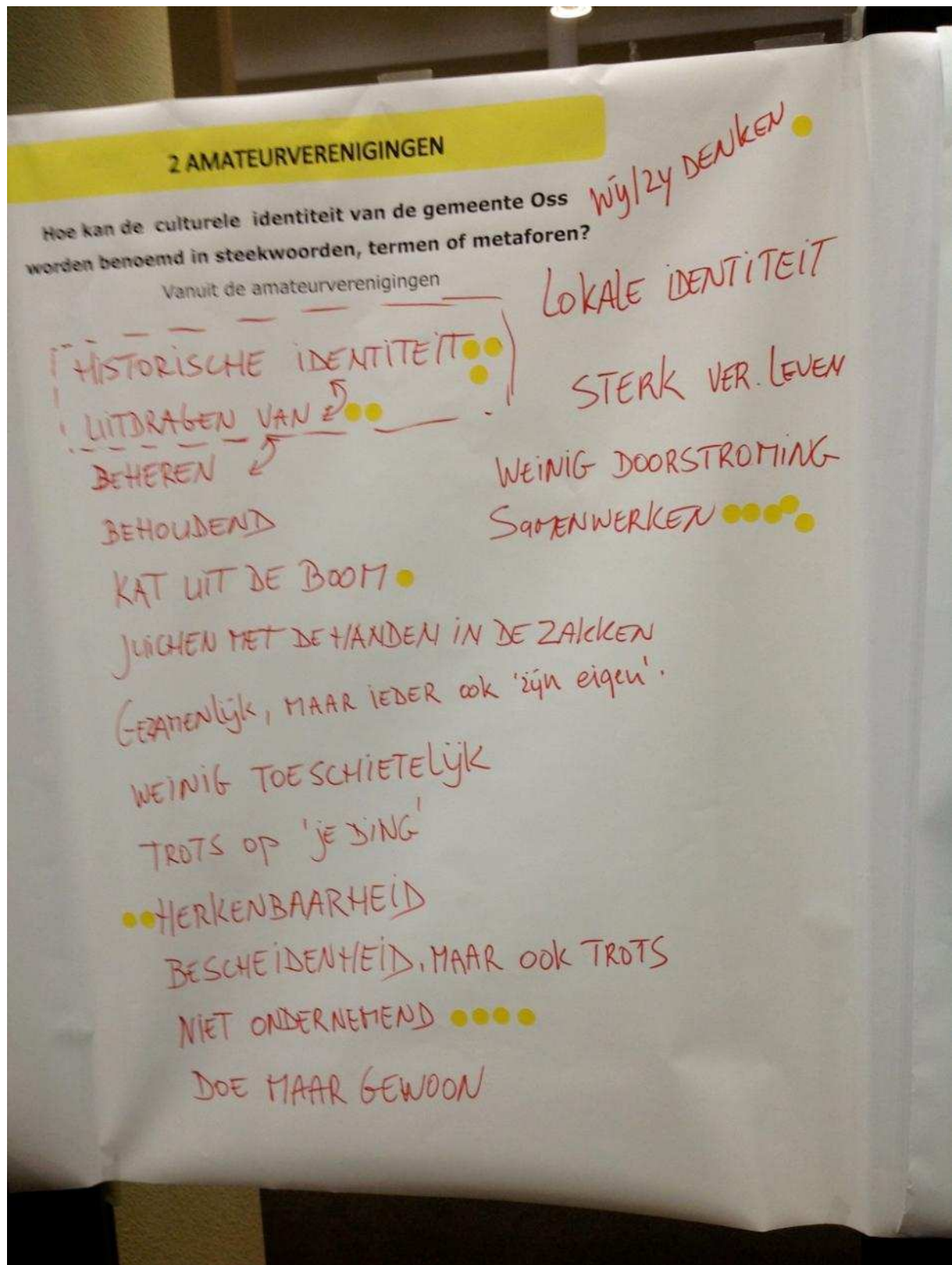
→ te weinig zelfbewustzijn

Aan tafel 1, gewijd aan de culturele identiteit vanuit professionele instellingen waren de belangrijkste vaststellingen dat:

1. de Ossenaar zich bescheiden opstelt ten aanzien van de culturele identiteit van de stad 'we hebben geen stadse fratsen' en dat terug te zien is in de programma's van de culturele instellingen;
2. dat de Ossenaar desondanks stiekem trots is op alle culturele verworvenheden die als typisch voor Oss worden beschouwd;
3. dat op het gebied van educatie de Osse kunst en cultuur een landelijke uitstraling en voorbeeldfunctie heeft.

Verder was opvallend dat de Ossenaar een passieve houding wordt toegedacht als het over kunst en cultuur gaat. Daarnaast werd het belang van een actief plaatselijk en regionaal netwerk onderstreept en dat de werkconferentie als het begin van de opbouw van een dynamisch netwerk kon worden gezien.

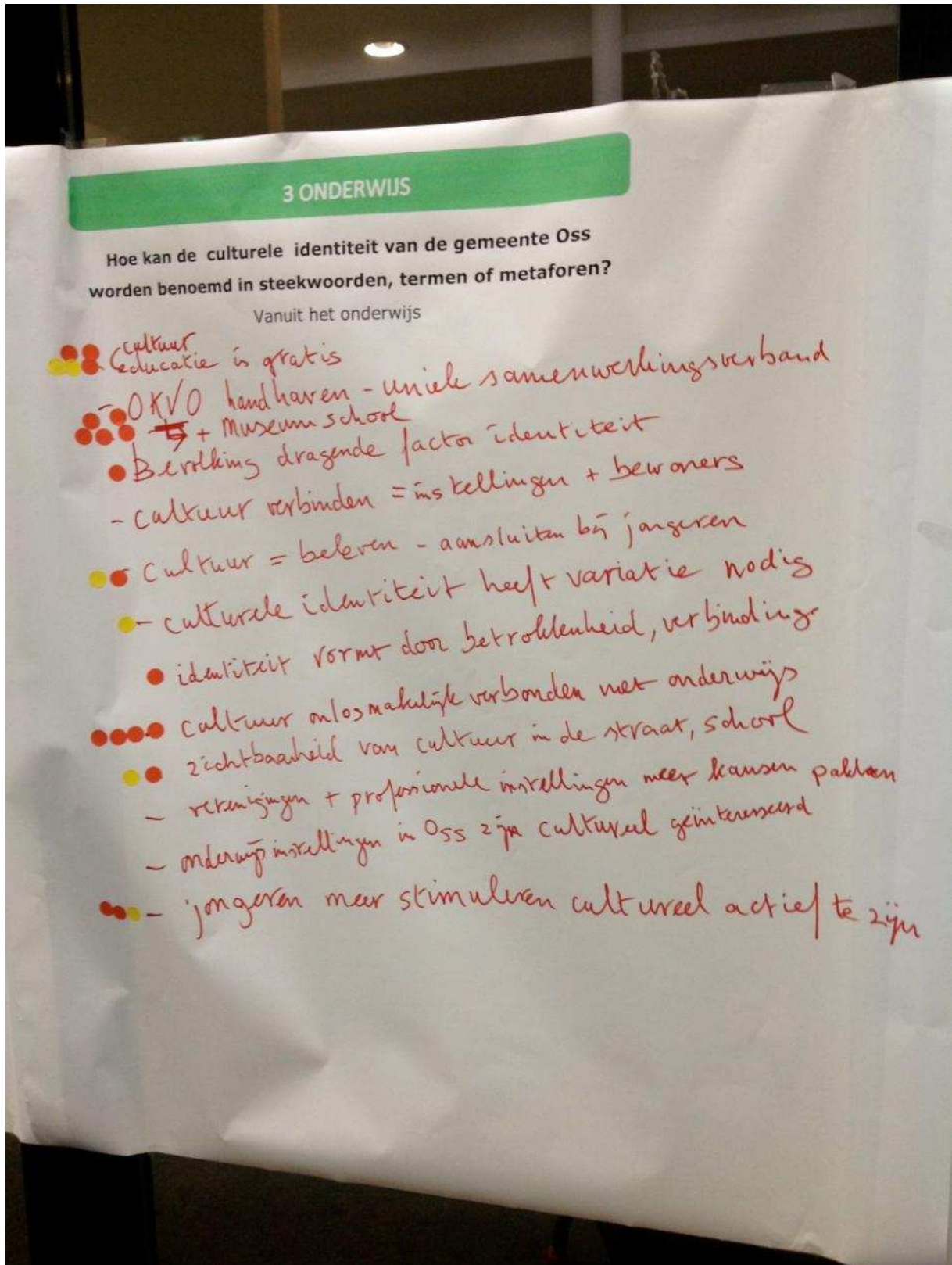
Tafel 2. Amateurverenigingen

Bij de tafel over amateurkunst werd de nadruk gelegd op:

1. het overdragen en uitdragen van de historische identiteit van Oss, het beheren en behouden daarvan;
2. de herkenbaarheid die de activiteiten bij de Osse bevolking teweeg brengen;
3. het gebrek aan doorstroming en samenwerking bij de amateurkunst, als gevolg van het feit dat deze sector weinig ondernemend is of kan zijn. Belangrijks is dat 'samenwerken' ook 'samen werken' betekent.

Tijdens de presentatie kwam naar voren dat gemeentelijke financieringsvoorwaarden wel eens belemmerend werken bij het actief op zoek gaan naar andere financieringsbronnen, zoals fondsen, sponsoring, crowdfunding en dergelijke.

3 ONDERWIJS

Hoe kan de culturele identiteit van de gemeente Oss worden benoemd in steekwoorden, termen of metaforen?

Vanuit het onderwijs

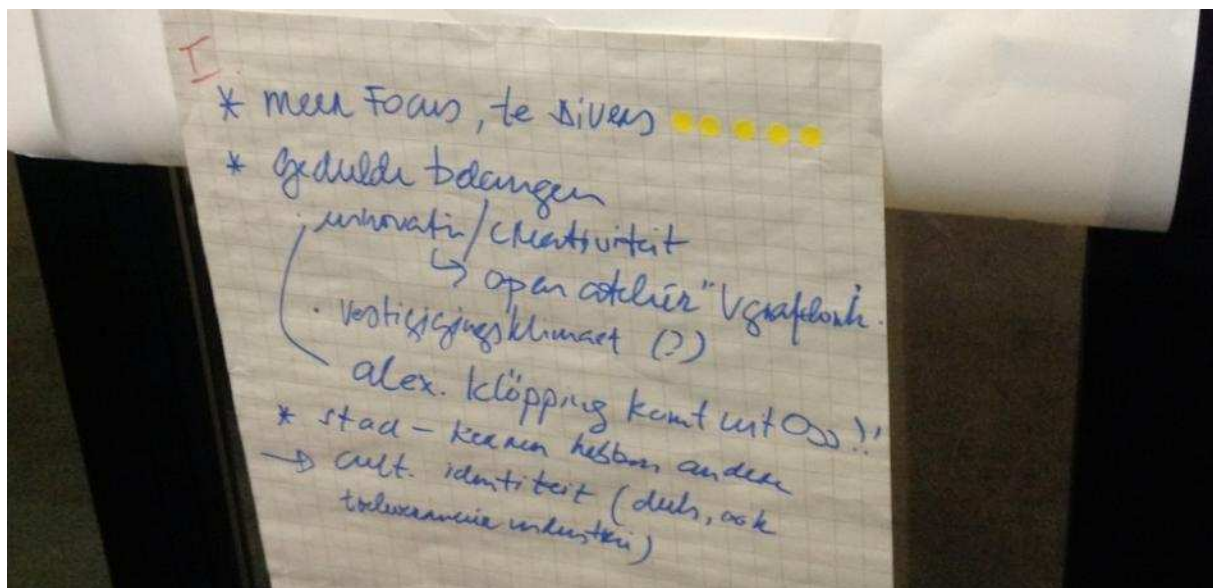
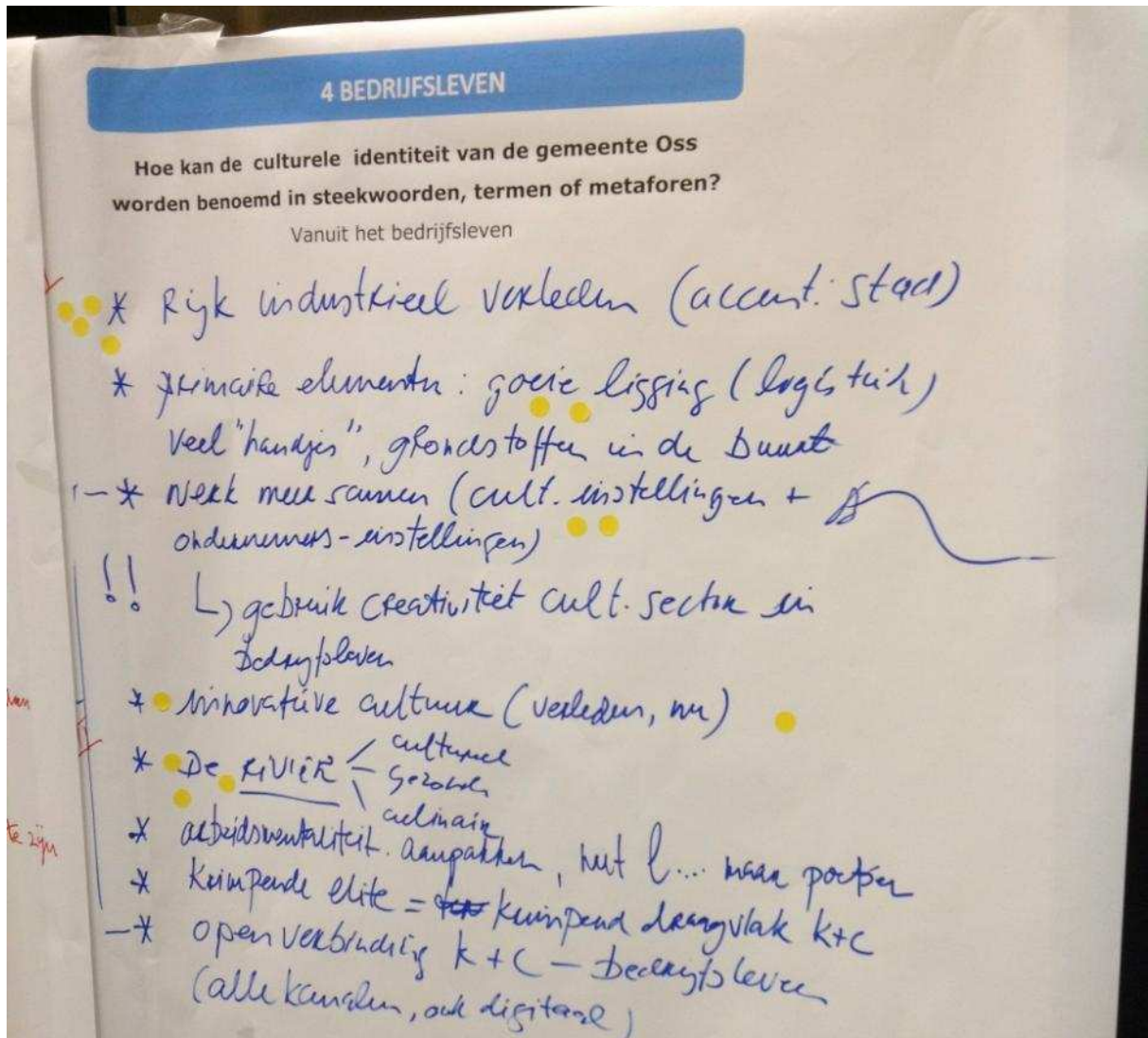
- Cultuur educatie is gratis
- OKVO handhaven - unieke samenwerkingsverband + Museum school
- Berolking dragende factor identiteit
- Cultuur verbinden = instellingen + bewoners
- Cultuur = beleven - aansluiten bij jongeren
- Culturele identiteit heeft variatie nodig
- Identiteit vormt door betrokkenheid, verbinding
- Cultuur onlosmakelijke verbonden met onderwijs
- Zichtbaarheid van cultuur in de straat, school
- Rekennijngen + professionele instellingen meer kansen pakken
- Onderwijsinstellingen in Oss zijn cultureel geïnteresseerd
- Jongeren meer stimuleren cultureel actief te zijn

Vanuit het onderwijs waren de belangrijkste conclusies dat:

1. het samenwerkingsverband OKVO uniek is en het verdient om verder doorontwikkeld te worden;
2. dat cultuur en onderwijs onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden;
3. dat jongeren moeten worden gestimuleerd meer cultureel actief te zijn en hiervoor moet informatie naar de jongeren gebracht worden.

De woordvoerder benadrukte dat jongeren in educatieve programma's vaak worden gevraagd in werkstukken min of meer documentair op het aanbod te reageren, terwijl er eigenlijk behoefte is om veel meer in uitvoerende zin betrokken te zijn bij de culturele programma's. Jongeren willen graag een actievere rol spelen en echt meedoen. Dat de zichtbaarheid van kunst en cultuur veel beter kan op straat en in scholen was een andere belangrijke conclusie.

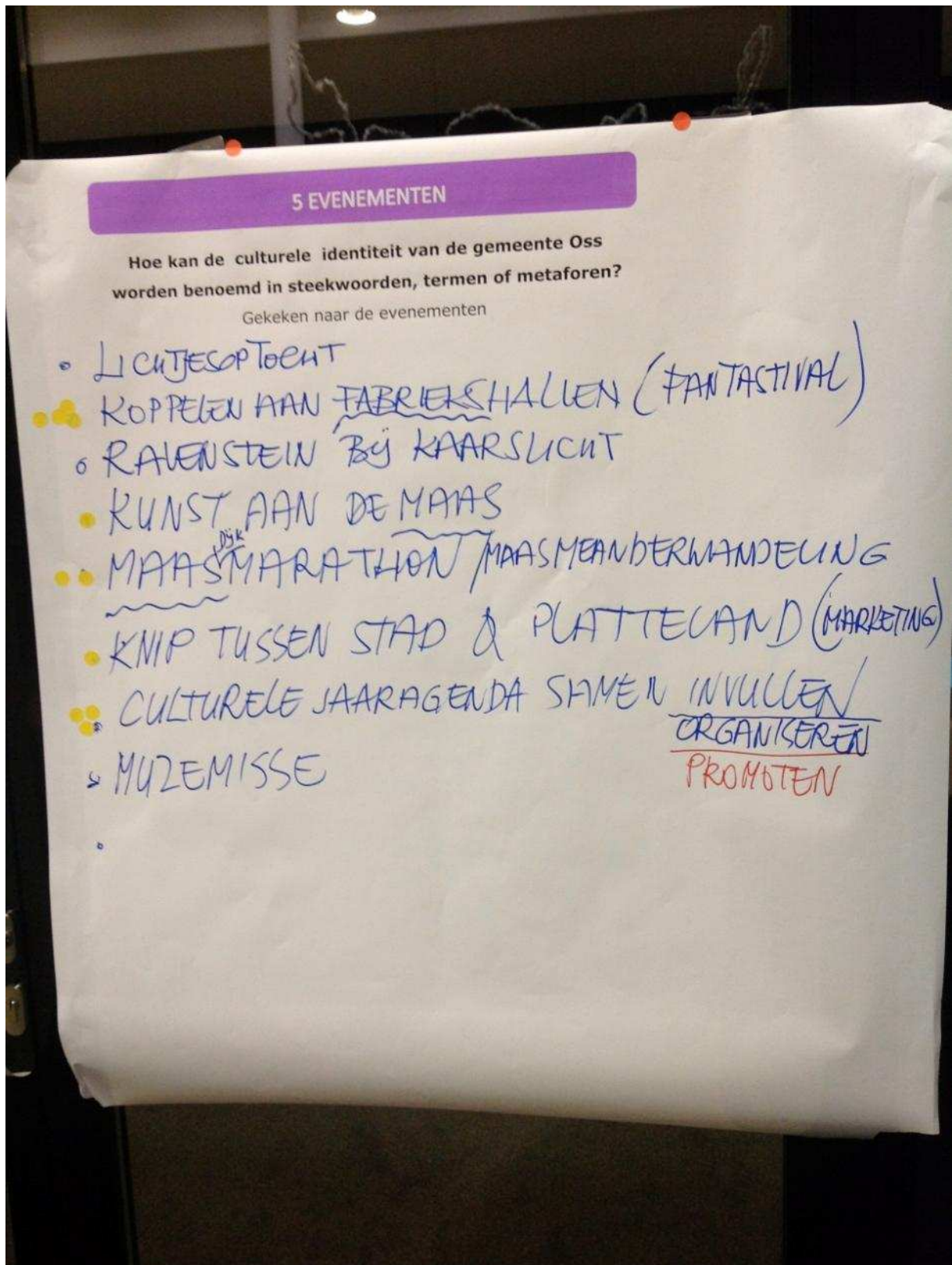
Tafel 4. Het Bedrijfsleven

Aan de tafel over het bedrijfsleven werd vastgesteld dat

1. Het kunst- en cultuurprogramma in Oss een te grote diversiteit laat zien. Meer focus is gewenst;
2. Het rijke industriële verleden identificerend is voor de gemeente;
3. De ligging aan de Maas in tal van opzichten (nieuw) kansen biedt.

Ook was men van mening dat er meer samenwerking tussen het bedrijfsleven en de culturele sector mogelijk is, zeker ook in combinatie met onderwijsinstellingen. Een idool of icoon hierbij zou de uit Oss afkomstige internetjournalist Alexander Klöpping kunnen zijn.

Aan de evenemententafel kwam aan de orde dat:

1. Evenementen als Fantastival kunnen worden gekoppeld aan de beschikbare fabriekshallen die er in Oss zijn als bijzondere locatie;
2. Er een gezamenlijke cultuuragenda voor Oss en omgeving beschikbaar zou moeten zijn, zodat organisatie en promotie eenvoudiger wordt. Het coördineren van evenementen geeft meer waarde;
3. De Maas een herkenbare en verbindende factor zou kunnen zijn. De ligging aan de Maas biedt cultureel en culinair kansen.

6 REGIO

Hoe kan de culturele identiteit van de gemeente Oss worden benoemd in steekwoorden, termen of metaforen? * AS SO

Ten opzichte van de regio * plattelandscentrum (= OSS)

- * Groen.
- * Oss kreeg erfgoed (in de regio) (door de herindeling).
- * de maas (natuurlijke grens).
- * versnippering in/door de kernen/gemeenten
- * woorsteling naar nieuwe identiteit ^{gemeenten} (door bij/de kernen).
- * verscheidenheid
- * Rijke historie.
- * kleinschaligheid.
- * Kerkent kloosters.
- * Regiotheater
- * perspectief vanuit ³ Nijmegen/Den Bosch: slaapstad ^{positief} slapstad ^{negatief}

Aan tafel 6 werd gekeken naar de functie van kunst en cultuur in de regio. De belangrijkste identificerende kwaliteit daarbij waren:

1. De positie van Oss als plattelandscentrum;
2. De verscheidenheid van het aanbod doordat de kernen in Oss hun eigenheid hebben;
3. De kleinschaligheid van de activiteiten.

Ook werd opgemerkt dat de positie die Oss heeft als slaapstad tussen 's-Hertogenbosch en Nijmegen enerzijds een negatief imago met zich meebrengt, maar anderzijds ook positief zou kunnen worden ingezet. Met jongeren huisvesting en inzet van nachttreinen vormt Oss een goede uitvalsbasis voor jongeren.

Tafel 7. Stad en kernen

7 STAD EN KERNEN

Hoe kan de culturele identiteit van de gemeente Oss worden benoemd in steekwoorden, termen of metaforen?
Vanuit de stad en kernen

••• Centrum / kern Oss NIET uniek

- Landschap
(onvoldende gedragen / draagvlak)
- - veelzijdige identiteiten
- - geschiedenis in Maasland
- regionaal centrum
- - geen stadsfratsen = samenwerken
- bindend.

VERSCHIL
IDENTITEITEN
Vd. KERNEN

|||||
+
• •
=
2
knip
kiezen

Aan de tafel over de verhouding tussen de stad in de gemeente Oss en de kernen kwam de discussie erop uit dat:

1. Het stadscentrum van Oss niet uniek is;
2. De kernen allemaal hun eigen identiteit en kwaliteit hebben;
3. De geschiedenis van het Maasland de verbindende factor is. Om een succesvol gemeentelijk kunst- en cultuurbeleid te voeren is het van belang dat 'samenwerken' vooral ook wordt gepraktiseerd als 'samen werken'.

slot

Als afsluiting reageerden de twee sprekers op de gepresenteerde conclusies. Hein te Riele stelde vast dat het zelfbeeld van Oss bescheiden was en dat voor een toekomstig succesvol kunst- en cultuurbeleid alle partijen elkaar beter zullen moeten vinden in waar Oss echt voor staat. Een afwachtende houding is desastreus. Het komt erop aan vanuit kunst- en cultuur met elkaar ondernemend durven te zijn door met andere sectoren in een samenhangend netwerk gezamenlijk plannen te maken vanuit een zelfverzekerd idee over de kwaliteit van Oss. De gemeente zou kunnen faciliteren dat de instellingen andere financieringsbronnen aanboren, dat instellingen verzelfstandigen en zelf verantwoordelijk worden.

Gerard Rooijackers hield een bevlogen betoog over de noodzaak om boegbeelden en idolen als uitgangspunt te nemen voor de herkenbaar van Oss voor de buitenwacht en dat het bescheiden zelfbeeld daarvoor niet per se het uitgangspunt hoeft te zijn, maar de trots op wat Oss als uitzonderlijk geschiedenis en verworvenheden heeft.